

JAN SIEKIERSKI*

Wpływ procesu i polityki globalizacji na agrobiznes w Polsce

1. Wstęp

Zjawisko i proces globalizacji są różnie definiowane ze względu na ich wszechstronny charakter we współczesnym świecie. Najczęściej artykułowane są w obrębie gospodarki, ściślej biorąc odnoszone do wymiany międzynarodowej i rynków, które zmierzają do powstania jednolitego rynku towarów, usług, kapitału w skali światowej, łącząc w całość rynki krajowe z rynkami międzynarodowymi, z wykształceniem się wzajemnych relacji, zależności i powiązań. Integracja tak ściśle związana z globalizacją wnosi swój wkład w tworzenie ugrupowań integracyjnych w różnych częściach świata, instytucji i organizacji ponadnarodowych, wreszcie rynków światowych.

Najbardziej widoczne już w wymiarze globalnym i integracyjnym są rynki i wymiana międzynarodowa towarów, jako rezultat działalności gospodarczej w różnych dziedzinach i sektorach gospodarki. Działalność sektora rolno-spożywczego, szerzej — agrobiznesu, znajduje również pełne odniesienie do rynku rolnego. W jednoczącej się gospodarce światowej ujawniają się współzależności między polityką handlową i rolną, a także finansową. Szczególnie widocznym efektem dokonujących się zmian w „globalnej wiosce” jest proces liberalizacji handlu, który nie omija w działaniu i skutkach wsi i rolnictwa, agrobiznesu a bezpośrednio skupia się i jest szczególnie widoczny na rynku rolno-spożywczym (płodami rolnymi, żywnością i używkami). Agrobiznes jest rozpatrywany nie tylko jako dziedzina aktywności podmiotów gospodarczych, ale także wiedzy i badań naukowych.

Przedmiotem prezentowanego artykułu jest przedstawienie skali oddziaływania procesu i polityki globalizacji na agrobiznes w Polsce. W artykule omówione zostaną kwestie oddziaływania globalizacji na następujące ogniwa agrobiznesu: rolnictwo, przemysł przetwórczy i handel żywnością (Siekierski, Popławski, 2006).

* Prof. zw. dr hab. Jan Siekierski jest zatrudniony na stanowisku profesora w Katedrze Ekonomii i Studiów Europejskich Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie; pełni również funkcję kierownika tej Katedry.

2. Globalizacja i jej odniesienia do światowego agrobiznesu

Globalizacja — jest złożonym, wielowymiarowym procesem w skali ogólnoswiatowej. Przyjmuje się, że proces ten współcześnie podlega dużemu przyspieszeniu, zwłaszcza od lat siedemdziesiątych XX wieku, chociaż jego początki odnoszone są nawet do czasów starożytnych i wielkich odkryć geograficznych.

Pojęcie „globalizacja” od łacińskiego słowa „globus”, a więc kula, jest najczęściej identyfikowane z kulą ziemską. Już w 1964 roku Mc Luhan użył określenia „globalna wiedza” w związku z szybkim rozwojem nowoczesnych środków komunikacji i przepływu informacji.

Proces globalizacji w ujęciu dynamicznym jest analizowany zarówno w kontekście historycznym, demograficznym (migracje) i społeczno-kulturowym, ale przede wszystkim w kontekście politycznym i gospodarczym.

Globalna problematyka jest traktowana także jako interdyscyplinarny kierunek badań naukowych. Postulaty metodologiczne są tutaj odnoszone do analiz całościowych (holistycznych), a więc systemowych i modelowych. Z opublikowanych prac J.N. Forreстера w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych wynika szczególnie duża przydatność do tych badań metody dynamiki systemów (*Principies of Systems*, 1968) oraz modelowych ujęć globalizacji (*World Dynamics*, 1971).

W ostatnim ćwierćwieczu XX wieku zarysowały się nowe zjawiska w gospodarce światowej, związane z postępującą dynamicznie liberalizacją handlu z inspiracji takich organizacji jak GATT, a później nowo powstałej w 1995 roku Światowej Organizacji Handlu (WTO). W konsekwencji wspierania inwestycji na skalę międzynarodową doszło do znacznego zwiększenia liczby korporacji ponadnarodowych, w tym w agrobiznesie światowym.

Uważa się, że do głównych czynników sprawczych globalizacji należą: wdrażanie zdobyczy rewolucji naukowo-technicznej, zwłaszcza rozwój informatyki, międzynarodowy podział pracy, przepływ kapitałów, inwestycji, technologii, towarów, usług i ludzi (migracje).

Do zjawisk o podłożu politycznym, które przyczyniły się do przyspieszenia globalizacji zalicza się rozpad obozu państw realnego socjalizmu i rozpoczęcie procesów transformacyjnych w krajach postsocjalistycznych, zapoczątkowanych w Polsce od 1989 roku, a także otwarcie na świat i przemiany rynkowe w Chinach i innych krajach na różnych kontynentach.

Równocześnie z postępującą globalizacją pojawiły się sprzeczności interesów między państwami narodowymi a interesami krajów (grup) wiodących w gospodarce światowej i napięcia we wzajemnych stosunkach. Dotyczy to m.in. krajów Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych (spór o handel wołowiną i produktami genetycznie modyfikowanymi, „wojna bananowa” itp.). Nasilają się protesty i konflikty wynikające z działań licznych organizacji opozycyjnych i ugrupowań społecznych, jak „Zieloni”, „Greenpeace”, Grupa 77 itp. wobec negatywnych konsekwencji globalizacji dla człowieka (bezrobocie), społeczeństw (polaryzacja

dochodów) i środowiska naturalnego (niszczenia ekosystemu i zanieczyszczenia). Wielu polityków tę kontestację łączy również z występującym na coraz szerszą skalę terroryzmem.

Do szczególnie trudnych i konfliktogennych w wymiarze światowym należą problemy rolnictwa, bezpieczeństwa żywnościowego i liberalizacji handlu żywnością. Specyfika rolnictwa, silne zróżnicowanie stopnia jego rozwoju i samowystarczalności w poszczególnych krajach i na różnych kontynentach, a także jego niska konkurencyjność stwarzają wzrost zagrożeń dla wymiany międzynarodowej artykułami rolno-żywnościowymi (wojny handlowe) na skalę światową. Należy pamiętać, że handel ten w warunkach liberalizacji rynków, konkurencji zewnętrznej i zwiększonego importu przyczynia się do obniżenia aktywności producentów krajowych, zamykania się w produkcję samozaopatrzeniową. (Szymański, 2003).

Rzeczywistość gospodarcza większości krajów w warunkach postępującej globalizacji wymaga intensywnych poszukiwań dla wypracowania wspólnych rozwiązań w zakresie odpowiednich mechanizmów współpracy gospodarczej i handlowej, pokojowego rozstrzygania sporów, zapewnienia zrównoważonego rozwoju, oraz niezbędnych działań w dziedzinie ochrony środowiska przyrodniczego. W rolnictwie i gospodarce żywnościowej, wyjście z trudnych sytuacji wymaga dalszych widocznych postępów w dziedzinie utowarowienia produkcji rolniczej, a więc postępującej specjalizacji, wzrostu wydajności pracy i poprawy efektywnościowej w relacjach czynników produkcji, oraz zmniejszenia roli samozaopatrzenia na wsi (Sznajder, 2002). Nie bez znaczenia pozostaje wraz z postępującym procesem globalizacji, wymóg ochrony środowiska rolniczego i jego ekologizacją w świetle rosnących zagrożeń zdrowotnych w skali światowej. Globalny rynek zdrowej żywności ocenia się na 40 mld USD i corocznie zwiększa się o kolejne 5—6 mld dolarów. Zagraniczne koncerny coraz częściej szukają takiej żywności w krajach Europy Wschodniej, Afryce i Ameryce Południowej. W Polsce rynek ten szacowany jest na 300—600 mln zł rocznie (Mazurkiewicz, 2007).

Z globalizacją łączy się unifikacja tych samych produktów, wzorców konsumpcji i zachowań rynkowych (tekstylne wyroby dżinsowe, artykuły żywnościowe, hot-dogi, hamburgery itp).

Do pozytywnych efektów globalizacji należy sprzyjanie wymianie towarowej i wysokiej dynamice rozwojowej wielu krajów. Korzyści z tego tytułu płynące nie pozostają bez znaczenia dla agrobiznesu, który zajmuje ważne miejsce w produkcji, dystrybucji i obrocie artykułami rolno-spożywczymi. Generalnie w handlu światowym zmniejsza się rola ceł, które są w ramach WTO systematycznie obniżane, oraz narzędzi pozataryfowych, głównie stosowanych w przemyśle lekkim i rolnictwie (choć zwiększa się znaczenie regulacji pozahandlowych, np. przez stosowanie subsydiów, takich jak dopłaty bezpośrednie dla rolników). Narzędzia protekcyjnistyczne w handlu i produkcji są stopniowo ograniczane. Niemniej

w wielu krajach w handlu, niektórych sektorach i działach gospodarki, zwłaszcza w rolnictwie unijnym są utrzymywane na znaczną jeszcze skalę z uzasadnionych przyczyn (Siekierski, 2002).

3. Umieźdzyrnarodowienie agrobiznesu w świetle procesów globalizacji i polityki WTO

Proces globalizacji dokonuje się przy wiodącej roli ponadnarodowych przedsiębiorstw produkcyjnych, handlowych i finansowych USA, UE, Japonii. Do wschodzących rynków, gdzie liberalizacja handlu przyniosła duże postępy wraz z wysokim wzrostem gospodarczym należą Chiny i Indie. Na globalizację coraz bardziej otwiera się Rosja, jako liczący się w świecie eksporter, potentat sektora paliwowo-surowcowego oraz importer żywności. Globalizacja prowadzi do utworzenia zintegrowanego rynku światowego, na którym w przyszłości obowiązywać ma pełna liberalizacja handlu (Siekierski, 2002).

Globalizacja na poziomie narodowym określa pozycję kraju i dużych przedsiębiorstw na międzynarodowych rynkach towarowych, w tym eksporterów produktów rolno-spożywczych. W jeszcze szerszym ujęciu odnosi się to do regionalnych ugrupowań integracyjnych w różnych częściach świata (Unia Europejska, NAFTA, ASEAN, MERCOSUL w krajach Ameryki Południowej).

Powstanie ugrupowań integracyjnych w różnych regionach świata uważa się za integralną część procesu globalizacji. Najwcześniej integracja gospodarcza rozpoczęta została w Europie w połowie XX wieku. Ostatecznie od 1992 roku przybrała kształt instytucjonalny na podstawie Traktatu z Maastricht jako Unia Europejska. Organizacja ta w historycznym rozwoju dokonuje reform stopniowego odchodzenia od różnych form interwencji i szeroko stosowanych instrumentów polityki rynkowo-cenowej wobec rolnictwa i gospodarki żywnościowej w kierunku przemian strukturalnych rolnictwa i obszarów wiejskich, przede wszystkim w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR). Znalazło to odzwierciedlenie w dokumentach „Agenda 2000”, zaakceptowanej Porozumieniem Berlińskim w 1999 roku, oraz Strategii Lizbońskiej w 2000 roku. Tak więc, kolejne reformy WPR zmierzają do pełniejszej liberalizacji i partnerskich stosunków, zgodnie z oczekiwaniami WTO (Siekierski, 2006).

Przenoszenie działalności gospodarczej z poziomu pojedynczych firm do organizacji transnarodowych, a także z poziomu narodowego, regionalnego i ogólnoświatowego utożsamia się z istotą globalizacji i jej instytucjonalizacją (WTO, MFW, Bank Światowy).

Polityka globalizacji WTO jest realizowana przez upowszechnianie i wdrażanie neoliberalnych idei, zasad i koncepcji ekonomicznych. Wielostronne negocjacje w tzw. Rundzie Urugwajskiej w ramach GATT postawiły sobie za cel stopniowe ograniczenie działań protekcyjnych większości państw zachodnich,

oraz utworzenie WTO. W wyniku tych rokowań opracowano ważny dla sektora rolnego dokument pt. *Porozumienie o rolnictwie*, wskazujące na ustalenia o dostępie do rynku, redukcji subsydiów eksportowych, oraz zmniejszanie dotacji do produkcji rolniczej.

Z przystąpieniem Polski do UE w 2004 roku obowiązują nas jednolite, wspólne uregulowania w obrębie tego porozumienia. A zatem neoliberalne działania stają się również obowiązujące w polskim agrobiznesie.

Aktualnie siedem branż przetwórstwa surowców rolniczych i pięć największych firm produkcyjnych z udziałem kapitału zagranicznego zaliczanych jest do sektora globalnego, który kontroluje ponad 2/3 naszego rynku krajowego (Grzelak, 2002). Dystrybucja żywności przy udziale wiodących firm wielonarodowych jest realizowana przez kilka ponadnarodowych koncernów handlowych w sieci zachodnich marketów i supermarketów (Żyrzyński, 2004). Można więc stwierdzić, że międzynarodowa polityka globalizacji WTO i jej uzgodnienia wyznaczają w dużym stopniu podział światowego rynku towarów, w tym surowców rolniczych, żywności i używek.

Rokowania w tzw. Rundzie Milenijnej (WTO — II) rozpoczęte w listopadzie 1999 roku przyjęły do uzgodnienia kwestie dotyczące dalszej redukcji wspierania rolnictwa, a ostatecznie doprowadzenie do pełniejszej liberalizacji wymiany towarowej między głównymi w świecie eksporterami żywności, a UE (wciąż stosującą jeszcze znaczną ochronę własnego Jednolitego Rynku Wewnętrznego).

W negocjacjach ostatniej tzw. Rundy Doha, największe znaczenie z punktu widzenia unijnego i polskiego rolnictwa (agrobiznesu) odegrały propozycje dostępu do rynku, przy kolejnej obniżce przez WTO obowiązujących ceł. Zakres i tempo wprowadzenia tych regulacji nie zostały jeszcze do końca rozstrzygnięte (Plewa, 2006). Jednakże ustalono, że do połowy 2007 roku ma być osiągnięty taki postęp w negocjacjach, który ukształtuje „nowy ład handlowy” w świecie.

W okresie 20-lecia (1972—1993) obroty światowe produktami rolno-spożywczymi wzrosły blisko 6-krotnie. Szybciej zwiększył się handel żywnością aniżeli surowcami rolnymi. Jeszcze szybciej wzrastały inwestycje zagraniczne w przetwórstwie i handlu żywnością. Realizowane w wielu krajach przez firmy wielonarodowe, wnoszą olbrzymi wkład w dalsze zaawansowanie procesów globalizacyjnych w świecie (Adamowicz, 2005).

Do uwarunkowań globalnych, wpływających na sytuację światowego agrobiznesu, należą zdolności konkurencyjne i adaptacyjne podmiotów gospodarczych i krajów do międzynarodowych wymogów, standardów i rozwiązań organizacyjno-prawnych, obowiązujących już w skali światowej.

Strategia Lizbońska dla krajów UE przyjęła za cel zwiększenie konkurencyjności we wszystkich dziedzinach gospodarki, zarówno na poziomie sektorowym, a więc również w sektorze rolno-spożywczym, jak i horyzontalnym. Oznacza to zwiększenie konkurencyjności w zakresie cen, kosztów i rozmiarów produkcji w przedsiębiorstwach, udziału w rynkach, a także konkurencyjności regionów.

Polityka konkurencji należy do głównych i najwcześniej uzgodnionych w UE. Jej znaczenie w gospodarce rynkowej wzrasta wraz z pogłębianiem się procesów internacjonalizacji i globalizacji, oraz postępującą ewolucją rynków światowych. Uzyskiwanie przewagi konkurencyjności jest procesem ciągłych dostosowań i zmian na drodze osiągania coraz większej efektywności gospodarowania w skali mikro- i makroekonomicznej. Sprawna, efektywna absorpcja środków pomocowych UE zwiększa nasze, polskie szanse w osiągnięciu wyższej konkurencyjności w unijnym i światowym agrobiznesie.

Wpływ konkurencji światowej na agrobiznes pozostają w bezpośredniej relacji ze zdolnościami adaptacyjnymi sektora rolno-spożywczego z punktu widzenia innowacyjności, postępu naukowo-technicznego, nowoczesności i efektywności ekonomicznej. Także poprzez utrzymanie i podnoszenie standardów jakościowych, zdrowotnych i sanitarnych produktów żywnościowych (Milewski, 2005). Szanse tkwią również w dużych możliwościach eksportowych żywności do wielu krajów świata, zwłaszcza tzw. żywności ekologicznej, co łączy się z koniecznością ochrony zasobów naturalnych w środowisku rolniczym.

4. Wpływ procesu globalizacji na polskie rolnictwo

Rolnictwo jest wyodrębnionym z gospodarki narodowej, surowcowym ogniwem agrobiznesu (Kapusta, 2001). Przyjmuje się, że początki globalizacji w rolnictwie przypadają na negocjacje Rundy Urugwajskiej GATT i przyjęciem konkurencyjnych rygorów produkcji rolniczej i handlu żywnością. Kolejne, dalsze negocjacje WTO stawiały sobie za pierwszoplanowy cel — liberalizację polityki handlowej i rolnej w krajach członkowskich tej organizacji. W marcu 2000 roku przyjęto do dyskusji propozycję amerykańską całościowej i długofalowej reformy handlu artykułami rolno-spożywczymi. Rozpatrzono stanowisko UE w tych kwestiach, wskazujące na potrzebę uwzględnienia różnych modeli rolnictwa w świecie i jego specyfiki, a także wielofunkcyjności wsi. Szczególna pozycja jaką zajmuje rolnictwo w gospodarce, wymaga specjalnego traktowania, a więc wciąż jeszcze znacznego protekcyjnego państwowego. Unia wskazała, że produkcja żywności i wieś spełniają ważne funkcje społeczne i proekologiczne, przyczyniając się do utrzymania dziedzictwa kulturowego. Globalizacja jest bowiem procesem wszechogarniającym. Obejmuje — jak pisze A. Woś — nie tylko wymianę międzynarodową, ale także zmiany gospodarki, relacje między technologią a rolnictwem, przetwórstwem, potencjałem wytwórczym a techniką i regionalizacją wytwarzania, oraz handlem (Woś, 2005).

Zdaniem prof. Wilkina, rolnictwo polskie jest poddawane pośrednio procesowi globalizacji. Ze względu na jego wspomnianą wyżej specyfikę (rozdrobniona struktura agrarna, przeludnienie agrarne wsi, opóźnienia rozwojowe w infrastrukturze technicznej, społecznej i instytucjonalnej, mechanizacji produkcji rolniczej

itp.) przebiega znacznie wolniej niż w innych działach gospodarki. Przede wszystkim jest to oddziaływanie na jego otoczenie, rynek, konkurencyjność, nowe technologie, ścisłe więzi z przemysłem rolno-spożywczym, metody zarządzania i wdrażania innowacji. Spowoduje to z czasem podporządkowanie, a następnie rozdzielenie w poszczególnych ogniwach agrobiznesu, rolnictwa, przetwórstwa i handlu żywnością (Wilkin, 2001).

Dużymi atutami polskiego rolnictwa w UE i świecie jest znaczny areał użytków rolnych, wolumen produkcji zbóż, ziemniaków, cukru, mleka, żywca wołowego i wieprzowego. W warunkach występowania nadwyżek żywności pochodzącej z intensywnej produkcji w UE i w wielu krajach zachodnich, polskie produkty wyróżniają się wysokimi walorami jakościowymi, smakowymi i ekologicznymi, dzięki niższemu stosowaniu nawozów mineralnych i pestycydów. Stąd także możliwe, duże korzyści z eksportu żywności ekologicznej do krajów unijnych i innych.

Niezbędnym wymogiem zmian oraz rozwoju wsi i rolnictwa jest wdrażanie programów modernizacji i restrukturyzacji rolnictwa przy aktywnym wsparciu finansowym tych przemian przez Unię Europejską. Istotną rolę w tych działaniach odgrywają takie agendy rządowe, jak: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR), Agencja Rynku Rolnego (ARR), Agencja Nieruchomości Rolnych (ANR) wcześniej, przed reorganizacją, znana pod nazwą Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (AWRSP).

W ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) dąży się do silnego wsparcia przemian strukturalnych w naszym rolnictwie i obszarach wiejskich, w tym istotnego zwiększenia działalności pozarolniczej wraz z koncentracją środków krajowych i unijnych na ten cel w budżecie UE w latach 2007—2013.

Z wejściem Polski do UE, od 2004 roku wyraźnie wzrosło tempo korzystnych przemian w gospodarstwach rolnych, a reforma WPR tym zmianom sprzyja. W rolnictwie indywidualnym zachodzi proces formowania się rolnictwa wysokotowarowego, zdolnego do konkurencji na rynku krajowym i międzynarodowym. Świadczy o tym wzrost dochodów rolniczych wraz ze wzrostem produkcji towarowej rolnictwa, bo blisko o 2/3 w dużych obiektach rolnych w 2005 roku (Sikorska, 2005). Należą do nich będące od kilku lat w czołówce listy rankingowej najlepszych przedsiębiorstw rolnych: Zakład Rolny Sieciechowice sp. z o.o. (1 miejsce) dysponujący 3 286 ha UR w woj. dolnośląskim, Gospodarstwo Rolne „Agro-Mays” Senniki — 388 ha UR w woj. mazowieckim (2 miejsce), czy Gospodarstwo Hulcze — 489 ha UR w woj. lubelskim (3 miejsce) (*Lista 300*, 2005).

5. Polski przemysł rolno-spożywczy w procesie globalizacji

Globalizacja jest procesem przebiegającym zarówno na poziomie krajów i regionów świata, jak i na poziomie przedsiębiorstw, gałęzi, branż oraz sektorów. W sektorze rolno-spożywczym — przemysł przetwórczy (rolno-spożywczy), obok

przemysłu dostawczego środków produkcji — zajmuje ważne miejsce w tworzeniu dochodu narodowego, eksporcie płodów rolnych, żywności i napojów alkoholowych.

Globalizacja dokonuje się na drodze powstawania firm ponadnarodowych również w agrobiznesie, posiadających liczne oddziały satelickie w wielu krajach, zatrudniające tysiące pracowników. Koncern Nestle (Szwajcaria) zatrudnia ok. 200 tys. osób i posiada 500 oddziałów w 87 krajach (Sznajder, 2002). Do innych światowych gigantów należą: Coca Cola (USA), Danone (Francja), Unilever (Holandia, Wielka Brytania). Na 30 największych w świecie przedsiębiorstwach w branży spożywczej aż 15 należy do firm amerykańskich.

W branży piwowarskiej polskie browary z udziałem kapitału zagranicznego sprzedały w 2006 roku 32,5 mln hektolitrow piwa, tj. o 7,2% więcej aniżeli w roku poprzednim. Polski rynek zdominowało 3 potentatów: Kompania Piwowarska — Poznań (Lech, Tyskie, Dojlidy), Grupa Kapitałowa Żywiec — Warszawa (Żywiec, Tatra, Warka) i Grupa Kapitałowa Carlsberg Polska — Warszawa (Okocim, Harnaś) („Polityka”, nr 7, 2007).

Kompania Piwowarska SA Poznań powróciła na listę rankingową największych 500 przedsiębiorstw „Polityki” w 2005 roku, zajmując na niej w tym roku 41 miejsce z zatrudnieniem 2,6 tys. osób i stopą rentowności brutto 18,1%.

Grupa Kapitałowa Żywiec — Warszawa jest grupą skonsolidowaną o dużym potencjale, liczącą się na rynkach wielu krajów. Swoje początki firma ta datuje od 1856 roku.

Po II wojnie światowej Browar Żywiec został znacjonalizowany. W roku 1991 sprywatyzowany, od początku wszedł na Warszawską Giełdę Papierów Wartościowych. Obecnie jest grupą kapitałową z większościowym pakietem Heinekena (Holandia). Zatrudnia 5,9 tys. osób a stopa zysku brutto w 2005 roku wynosiła 14,2% (44 miejsce w rankingu 500 „Polityki”).

Grupa Kapitałowa Carlsberg Polska — Warszawa wywodzi swoje początki od 1845 roku, gdy Jan Goetz Okocimski powołał spółkę browarniczą, prowadzoną później przez syna, a następnie wnuka. Po upaństwowieniu w Polsce Ludowej, w roku 1990 przedsiębiorstwo w warunkach rozpoczętej w III Rzeczpospolitej transformacji rynkowej, przekształcone zostało w Okocimskie Zakłady Piwowarskie S.A. i dopuszczone na Giełdę Warszawską w 1992 roku.

W latach następnych głównym udziałowcem stała się firma tytułowa Carlsberg z Danii.

W roku 2005 na ww. liście zajmowała 133 miejsce, zatrudniając 1,2 tys. osób, ze stopą zysku brutto 7%. (Pięćsetka „Polityki”. Dodatek 2006, nr 16).

Duży napływ kapitału zagranicznego do Polski łączy się z powstawaniem firm wielonarodowych ze znacznym udziałem kapitału zagranicznego w przedsiębiorstwach przemysłu rolno-spożywczego i dystrybucji. Są to takie firmy, jak: Unilever Polska S.A. Warszawa, Nestle Polska S.A. Warszawa (Winiary, Goplana), Grupa Kapitałowa Belvedere Warszawa, Stargard Gdański, Master Foods Polska

Sp. z o.o. Sochaczew, Grupa Kapitałowa Sokołów S.A. Warszawa (przetwórstwo mięsne), Zakłady Tłuszczowe S.A. Kruszwica, Indyk-Pol S.A. Olsztyn, Polmos S.A. Zielona Góra (Szwecja), Star Foods S.A. Tomaszów Mazowiecki i inne (Siekierski, 2006). Większość z nich znajduje się w czołówce najlepszych firm w Polsce. Listę 10 przedsiębiorstw w agrobiznesie o największych przychodach ogółem przedstawia tablica 1.

6. Handel krajowy i zagraniczny polskimi artykułami rolno-spożywczymi

Artykuły rolno-spożywcze stanowią coraz mniejszą część w całości światowych obrotów towarowych. Jeszcze w 1950 roku wynosiły blisko połowę tej wymiany, aby w 1995 roku stanowić 11,7%, a tylko 9% w 2000 roku. Z ustaleń M. Jaworskiej wynika, że do głównych eksporterów produktów rolno-spożywczych w latach 1995—2003 należały kraje UE-15, USA, Kanada, Brazylia, Chiny i Australia (Jaworska, 2005). Dokładniejsze dane z tego zakresu ilustruje tablica 2.

Pozycja międzynarodowa danego kraju zależy w dużym stopniu od zdolności konkurencyjnej dzięki uzyskiwaniu zewnętrznej przewagi komparatywnej w handlu artykułami rolno-żywnościowymi. Najwyższy stopień konkurencyjności uzyskały takie kraje, jak: Nowa Zelandia, Argentyna, Brazylia i Australia. Nie uzyskują jej kraje UE-15, Meksyk i Chiny, będące importerem netto artykułów. Miejsce sektora rolno-spożywczego w gospodarce USA, UE-15 i Kanady jest relatywnie niskie, z wyższym w krajach azjatyckich, zwłaszcza w Chinach i Indonezji w związku z osiągniętym obecnie przez te kraje stopniem rozwoju gospodarczego.

W roli globalnego lidera handlu detalicznego występują następujące firmy: amerykańska Wal-Mart, francuska Carrefour, niemiecka Metro AG, brytyjska Tesco, Biedronka (Portugalia). Obecnie ich ekspansja skupia się na Chinach, Indiach i Rosji. Główne miejsce w ekspansji supermarketów w Polsce odgrywa Metro AG, dążące do przejęcia sieci firm handlowych Geant i Realu (Błaszczak, 2007).

Dynamiczny wzrost gospodarczy w świecie i Polsce w ostatnich latach przyczynia się do wzrostu dobrobytu w wielu krajach, gdzie konsumpcja żywności leży u jego podstaw. Struktura handlu produktami rolno-spożywczymi zmienia się na korzyść dóbr przetworzonych o wysokiej jakości. Równocześnie procesy demograficzne (spadek przyrostu naturalnego, starzenie się społeczeństw) powodują zmiany struktury spożycia żywności w krajach bardziej zaawansowanych w rozwoju gospodarczym. Można oczekiwać, że w krajach tych, a także w Polsce mało elastyczny popyt na żywność względem rosnącego poziomu dochodów ludności będzie wymuszał malejącą stopę produkcji rolnej. W prognozach przewidu-

Tablica 1

Lista 10 przedsiębiorstw w agrobiznesie o największych przychodach ogółem w latach 1997—2005

Lp.	1997				2001				2005			
	Wyszczególnienie	Przy- chody ogółem mln zł	Stopa ren- towności		Wyszczególnienie	Przy- chody ogółem mln zł	Stopa ren- towności		Wyszczególnienie	Przy- chody ogółem mln zł	Stopa ren- towności	
			brutto	netto			brutto	netto			brutto	netto
1.	PGL Lasy Państwowe Warszawa	2902,8	2,4	2,3	PGL Lasy Państwowe Warszawa	3842,0	-1,8	-1,9	PGL Lasy Państwowe Warszawa	5254,6	2,4	2,3
2.	Zakłady Przemysłu Tytoniowego SA Kraków	2882,3	3,2	1,6	Grupa Żywiec Warszawa	2786,4	-3,9	-3,8	Kompania Piwowska SA Poznań	2996,9	18,1	14,7
3.	Polmos PP Poznań	1556,3	6,3	3,4	GK. Kronospan Holding Polska	2095,2	0,0	0,0	Grupa Żywiec SA Warszawa	2931,3	14,2	11,4
4.	Rolimpex SA Warszawa	1484,9	0,6	0,5	Unilever SA Presko Warszawa	1653,2	2,4	.	Unilever SA Polska Warszawa	2633,2	7,3	6,1
5.	Zakłady Chemiczne SA Police	1213,9	0,7	.	Grupa Animex SA Warszawa	1332,5	-2,4	-1,2	GK CEDC (Polimosy sp. z o.o. Warszawa	2440,1	.	.
6.	Zakłady Azotowe SA Puławy	1187,7	5,1	2,4	Nestle Polska SA Warszawa	1310,1	4,5	3,4	Grupa Animex SA Warszawa	2100,0	.	.
7.	British-Amer. Tabacco SA Augustów	1006,3	6,3	3,1	Zakłady Azotowe SA Puławy	1298,1	-3,5	-3,4	Zakłady Azotowe SA Puławy	2089,9	13,6	9,4

cd. tablicy 1

Lp.	1997				2001				2005			
	Wyszczególnienie	Przy- chody ogółem mln zł	Stopa ren- towności		Wyszczególnienie	Przy- chody ogółem mln zł	Stopa ren- towności		Wyszczególnienie	Przy- chody ogółem mln zł	Stopa ren- towności	
			brutto	netto			brutto	netto			brutto	netto
8.	Zakłady Azotowe SA Włocławek	967,7	3,5	2,6	Zakłady Chemiczne SA Police	1236,4	-5,3	-4,5	Imperial Tabacco Polska SA Tarnowo P.	1990,7	4,5	3,9
9.	Zakłady Azotowe SA Kędzierzyn-Koźle	860,6	-3,1	.	Rolimpex SA Warszawa	1232,8	1,4	0,3	Krajowa Spółka Cukrownicza SA Toruń	1900,1	1,6	0,4
10.	Zakłady Przemysłu Tytoniowego SA Radom	712,0	2,1	0,9	Polmos SA Białystok	1229,8	5,1	3,1	Zakłady Chemiczne SA Police	1745,7	4,7	4,9

Źródło: Pięćsetka „Polityki” 97,01,05. Dodatek Nr 21 (1998), Nr 18 (2002), Nr 16 (2006) i obliczenia własne.

Tablica 2

Ranking głównych eksporterów artykułów rolnych na świecie w latach 1995—2003 [mln USD, %]

Kraj	Średnia wartość eksportu rolnego [mln USD]	Udział w eksporcie światowym [%]	Kraj	Średnia wartość eksportu rolnego [mln USD]	Udział w eksporcie światowym [%]
UE - 15	237 592	40,59	Tajlandia	12 798	2,19
w tym poza UE	63 275	10,81	Argentyna	12 699	2,17
USA	73 541	12,56	Malezja	9 650	1,65
Kanada	33 049	5,65	Meksyk	8 382	1,43
Brazylia	17 817	3,04	Indonezja	8 247	1,41
Chiny	16 462	2,81	Nowa Zelandia	8 244	1,41
Australia	16 399	2,80	Pozostałe kraje	130 460	22,29

Źródło: Jaworska, 2005, s. 95.

je się także relatywnie niską dynamikę produkcji rolnej i handlu rolnego (Milewski, 2005). Diametralnie odmienna sytuacja ma miejsce w krajach — według ONZ — określanych jako rozwijające się (d. Trzeciego Świata) z bardzo wysoką elastycznością dochodową popytu na żywność, zacofanym rolnictwem, biedą i często głodem na wsi.

W Polsce z poprawą koniunktury w latach 2004—2006 (przewidywanej także w 2007 roku) nastąpił wzrost popytu ogółem, w tym na artykuły żywnościowe („Biuletyn Informacyjny ARR”, 2007, Nr 2). Konsumpcję żywności w Polsce w latach 2000—2006 w przeliczeniu na 1 mieszkańca ilustruje tablica 3.

Z danych bilansowych GUS zawartych w tej tablicy wynika, że w 2005 roku w stosunku do poprzedniego roku — zmalała konsumpcja mięsa, zwłaszcza wołowego, ryb i przetworów rybnych, mleka, masła i cukru, a także ziemniaków, warzyw i owoców. Wzrosło spożycie tłuszczów roślinnych, mięsa drobiowego i jaj.

W roku 2006 tendencje w popycie (spożyciu) wskazują na wzrost konsumpcji artykułów żywnościowych pochodzenia zwierzęcego, zwłaszcza wzrost spożycia mięsa wieprzowego i drobiowego, a także mleka, ryb, tłuszczy jadalnych. Redukcji uległo spożycie jaj, produktów zbożowych, cukru i warzyw, zwłaszcza ziemniaka. Tendencje te potwierdzają badania budżetów rodzinnych w Polsce.

Z kolei koniunktura światowa na rynku rolno-żywnościowym odgrywa dużą rolę w kształtowaniu polskiego eksportu. Wzrost popytu zewnętrznego na polską żywność w latach 2004—2006 sprzyjał wzrostowi jego eksportu.

Z przystąpieniem do Unii Europejskiej uzyskaliśmy dostęp do rynku blisko 450 mln konsumentów, w tym ok. 380 mln osób w „starych” państwach członkowskich o dużej zdolności nabywczej (kraje wysoko rozwinięte). Z dniem 1 stycznia 2007 roku Unia Europejska zwiększyła się o dwa nowe kraje — Bułgarię i Rumunię.

Agencja Rynku Rolnego jest odpowiedzialna za realizację handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi, wykorzystując w tym celu licencje importowe i eksportowe, refundacje i opłaty eksportowe. W Polsce funkcjonuje ponad 37 mechanizmów handlowych, w tym blisko 20 w gestii ARR. W Agencji tej zarejestrowanych jest przeszło 700 przedsiębiorstw uczestniczących w tej wymianie (Lipiński, 2005).

W okresie transformacji systemowej (poza 1990 rokiem) w handlu zagranicznym Polska uzyskiwała ujemne saldo obrotów i takim samym udziale artykułów rolno-spożywczych. Jeśli w roku 1996 ujemne saldo obrotów handlowych tymi artykułami było najwyższe, bo wynosiło 12,42 mln USD, to stopniowo jego redukcja doprowadziła salda na poziomie + 1 037,1 mln USD (835,7 mln euro) w pierwszym roku pełnego członkostwa Polski w UE. Jednakże udział eksportu artykułów rolno-spożywczych w ogólnej wartości stale rosnącego ogółem eksportu systematycznie zmniejsza się z 14,5% do 8,4%, a w imporcie z 12,2% do 5,9% w latach 1992—2003 (Ryłko, 2005). Saldo obrotów handlu wyrobami rol-

Tablica 3

Spżycie niektórych artykułów żywnościowych w latach 2000—2006 (według danych bilansowych, na 1 mieszkańca)

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 ^{a)}
Ziarno 4 zbóż w przeliczeniu na przetwory w (kg) ^{b)}	120	121	120	120	119	119	118
Ziemniaki (w kg) ^{b)}	134	131	131	130	129	126	122
Warzywa (w kg)	121	122	111	110	111	110	109
Owoce w (kg)	51,6	57,7	56,7	54,5	55,0	54,1	54,1
Mięso i podroby (w kg), w tym:	66,1	66,6	69,5	72,1	1,8	71,2	75,5
— mięso (w kg)	62,0	62,5	65,3	67,7	67,3	66,8	70,5
— wieprzowe (w kg)	39,0	38,6	39,2	41,2	39,1	39,0	41,5
— wołowe (w kg)	7,1	5,6	5,2	5,8	5,3	3,9	4,0
— drobiowe (w kg)	14,7	17,2	19,8	19,7	22,2	23,4	24,5
Ryby i przetwory ^{c)}	12,5	12,3	10,6	11,6	12,7	11,4	11,9
Tuszcze jadalne w wadze handlowej (w kg)	28,7	29,5	30,8	29,2	30,7	30,6	31,0
— zwierzęce (w kg)	6,7	6,7	6,7	6,9	6,6	6,6	6,8
— roślinne (w kg)	17,8	18,5	19,5	17,6	19,7	19,8	19,9
— masło (w kg)	4,2	4,3	4,6	4,7	4,4	4,2	4,3
Mleko krowie (w litrach)	193	187	182	181	174	173	175
Jaja kurze (w szt.)	188	198	211	214	211	215	218
Cukier (w kg)	41,6	41,2	43,6	40,5	37,0	36,8	36,5

U w a g i: ^{a)} szacunek, ^{b)} dane dotyczące lat gospodarczych, ^{c)} w wadze żywej

Źródło: Biuletyn Informacyjny ARR 2007, Nr 2.

nymi i spożywczymi ulegało stałej poprawie w latach 2000—2004, o czym informuje tablica 4.

Łatwo zauważyć, że w strukturze handlu udział eksportu wzrastał, a import zmniejszał się. Z kolei coraz niższe saldo obrotów, ujemne jeszcze w latach 2000—2002, ulegało zmianie na dodatnie w dwóch następnych latach, przy dużym udziale zwierząt żywych i produktów pochodzenia zwierzęcego oraz przetworów spożywczych w 2004 roku.

Najważniejszymi partnerami handlowymi już na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych stały się kraje UE, przede wszystkim RFN, Holandia, Wielka Brytania. W konsekwencji w 2004 roku uzyskaliśmy z UE-25 wysokie saldo dodatnie wraz z bardzo dobrymi perspektywami na rok następny. Kraje unijne dokonują już ponad połowę obrotów z Polską w handlu artykułami rolno-spożywczymi (tablica 5).

Kraje WNP są dużymi co do wielkości obrotów odbiorcami polskich produktów rolno-spożywczych. W roku 2004 ich sprzedaż stanowiła 13,2% wartości tego eksportu, wobec 15,2% w 2003 roku. W roku 2005 w I kwartale sprzedaż zwiększyła się blisko o $\frac{1}{4}$, a głównym odbiorcą była Rosja, Białoruś i Ukraina (Łopaciuk, 2005). Aktualnie wymiana tych produktów uległa znacznemu ograniczeniu z przyczyn politycznych. Zwiększyła się również sprzedaż tych artykułów do krajów Europy Środkowo-Wschodniej, oraz krajów rozwiniętych o 5,6% w 2004 roku, ale z tendencją spadkową w roku następnym (*Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich*, 2005).

Podmioty gospodarcze, podejmujące działalność gospodarczą w polskim agrobiznesie w warunkach integracji i globalizacji, zmuszone są do działań dostosowawczych na rynku krajowym dla uzyskania korzystnej pozycji konkurencyjnej, miejsca i udziału w handlu unijnym i międzynarodowym.

Na liście rankingowej największych przedsiębiorstw-eksporterów działających w agrobiznesie w 2005 roku znajdują się firmy z udziałem kapitału zagranicznego m.in. Master Foods Polska, Uniliver Polska, Danone (tablica 6).

W roku 2001 wśród 50 największych spółek giełdowych znalazło się 9 przedsiębiorstw agrobiznesowych, w tym Grupa Kapitałowa Żywiec S.A., Grupa Kapitałowa Rolimpex S.A., Animex S.A.

7. Podsumowanie

Procesy globalizacji, integracji i liberalizacji wymiany międzynarodowej sprzyjają rozwojowi polskiego agrobiznesu. Powołanie Światowej Organizacji Handlu (WTO) w 1995 roku i upadek realnego socjalizmu przyspieszyły te przemiany. Polityka globalizacji realizowana przez WTO oparta została na neoliberalnej koncepcji rozwoju gospodarczego świata. Staje się w coraz szerszym stopniu obowiązującą kraje Unii Europejskiej, w tym Polskę, wraz z przystąpieniem do tej

Tablica 4
Struktura obrotów handlu zagranicznego wyrobami przemysłu spożywczego i produktami rolnymi w latach 2000–2004

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004
Struktura % Ogółem obroty handlu zagranicznego = 100					
Udział eksportu w ogólnych obrotach polskiego handlu	8,3	8,4	8,0	8,4	8,8
w tym:					
— przetwory spożywcze	3,7	3,7	3,6	3,6	3,7
— zwierzęta żywe i produkty pochodzenia zwierzęcego	2,4	2,6	2,2	2,6	3,0
— produkty pochodzenia roślinnego	2,1	2,0	2,1	2,2	2,0
— tłuszcze i oleje	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
Udział importu w ogólnych obrotach polskiego handlu	6,5	6,7	6,5	6,0	6,0
w tym:					
— przetwory spożywcze	2,4	2,8	2,9	2,5	2,6
— zwierzęta żywe i produkty pochodzenia zwierzęcego	1,2	1,1	1,0	1,0	1,2
— produkty pochodzenia roślinnego	2,6	2,5	2,2	2,1	2,0
— tłuszcze i oleje	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4
Saldo obrotów w mln zł					
Udział razem	-2274,8	-1422,9	-1184,0	206,1	3759,1
w tym:					
— przetwory spożywcze	-53,1	187,5	-430,6	-894,2	1842,7
— zwierzęta żywe i produkty pochodzenia zwierzęcego	847,7	-1495,6	1388,5	2855,5	4098,6
— produkty pochodzenia roślinnego	-2488,2	-2183,4	-1403,3	-874,6	-1188,4
— tłuszcze i oleje	-577,2	-610,5	-738,1	-880,6	-993,8

Źródło: Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich 2005. Warszawa: GUS, 2005 i obliczenia własne.

Tablica 5
 Obroty i dynamika polskiego handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi ogółem i z Unią Europejską w latach 2003—2005 (I kwartał)

Wyszczególnienie	2003	2004	I—IV 2004	I—IV 2005	Dynamika	
					2003 2004	I—IV 2005 I—IV 2004
Ogółem mln euro						
Eksport	4010,4	5222,8	1391,3	1940,7	130,2	139,5
Import	3556,9	4369,3	1308,2	1600,1	122,8	122,3
Saldo	453,6	853,5	83,1	340,5	188,2	409,7
UE mln euro						
Eksport UE „1,5”	2041,6	2969,3	706,3	1117,2	145,4	158,2
Import UE „1,5”	1848,5	2349,5	638,2	946,3	127,1	148,3
Saldo	193,1	619,9	68,1	170,9	321,0	250,9
Eksport UE „2,5”	2616,7	3755,6	994,6	1437,3	143,5	155,4
Import UE „2,5”	2175,9	2722,7	734,8	1086,6	125,1	147,9
Saldo	440,8	1032,9	189,8	350,7	234,3	184,8

Źródło: Ministerstwo Finansów i obliczenia IERGiZ.

Tablica 6

Lista 10 największych przedsiębiorstw-eksporterów w agrobiznesie w 2005 roku

Miejsce		Wyszególnienie	Przychód z eksportu tys. zł	Odsetki przychodów	Stopa rentowności		Zatrudnienie tys. osób
w „100” najwięks.	w „500” najwięks.				brutto	netto	
31	91	Kronopol Sp. z o.o. Żary (przemysł drzewny)	900974	50,3	9,0	7,2	1,1
42	93	Zakłady Chemiczne SA Police (przemysł nawozowy)	740764	42,4	4,7	4,9	2,8
44	140	Ferrero Polska Sp. z. o.o. Warszawa (przemysł spożywczy)	726449	35,0	1,4	0,8	1,3
45	143	Zakłady Azotowe SA w Tamowie M. (przemysł nawozowy)	721725	58,0	11,5	7,8	2,5
57	128	Masterfoods Polska Sp. z o.o. Sochaczew (przemysł spożywczy)	554826	41,5	.	.	1,3
68	53	Unilever Polska SA Warszawa (przemysł chemiczny i spożywczy)	461822	17,5	7,3	6,1	12,9
75	132	Grupa Mlekovita Wysokie M. (przemysł spożywczy)	390217	30,0	1,9	1,4	1,3
76	380	Marpol SA Szczecin (przemysł spożywczy)	389468	91,4	9,4	7,6	1,4
89	171	GfK Pfeiderer SA Grajewo (przemysł drzewny)	315367	29,0	13,5	8,5	1,2
97	161	Danone Sp. z. o.o. Warszawa (przemysł spożywczy)	278896	24,1	8,5	6,9	1,3

Źródło: Pięćsetka „Polityki” 97,01,05. Dodatek Nr 21 (1998), Nr 18 (2002), Nr 16 (2006) i obliczenia własne.

organizacji. Podstawowym dokumentem WTO dotyczącym rolnictwa, przyjętym w wyniku negocjacji Rundy Urugwajskiej jest „Porozumienie o rolnictwie”. Określa dostęp do rynków światowych, skalę redukcji ceł, subsydiów eksportowych, dotacji itp.

Dalsze rokowania (Runda Milenijna, Doha), przyjęły za cel coraz szerszy zakres liberalizacji handlu i osiągnięcie w drugiej połowie 2007 roku „nowego ładu handlowego” w świecie. Powstawanie od połowy XX wieku ugrupowań integracyjnych w różnych regionach świata uważane jest za integralną część dokonującego się procesu globalizacji. W najszerszym zakresie dotyczy to Unii Europejskiej.

Globalizacja na poziomie narodowym określa pozycję kraju i dużych, głównie ponadnarodowych przedsiębiorstw na światowych rynkach towarowych, w tym eksporterów produktów rolno-spożywczych.

Do uwarunkowań globalnych kształtujących sytuację światowego, unijnego i polskiego agrobiznesu należą zdolności konkurencyjne i adaptacyjne podmiotów gospodarczych krajów i regionów przez obniżanie kosztów przewagi konkurencyjnej. O konkurencyjności polskiego agrobiznesu w świecie decydują uwarunkowania makroekonomiczne (wzrost i rozwój gospodarczy, zatrudnienie i wydajność w rolnictwie, innowacja) i mikroekonomiczne (efektywność ekonomiczna przedsiębiorstw, branż, gałęzi i sektora rolno-spożywczego). Strategia Lizbońska przyjęła za najważniejszy cel — zwiększenie konkurencyjności we wszystkich dziedzinach gospodarki krajów Unii Europejskiej.

Proces globalizacji dokonuje się przy wiodącej roli ponadnarodowych przedsiębiorstw produkcyjnych, handlowych i finansowych. Szwajcarski Koncern Nestle posiada 500 oddziałów w 87 krajach. Do innych gigantów należą Danone (Francja), Unilever (Holandia — Wielka Brytania), Coca Cola (USA). Ustalono, że na 30 największych w świecie przedsiębiorstwach w branży spożywczej aż 15 należy do firm amerykańskich.

Ocenia się, że w Polsce siedem branż przetwórstwa surowców rolniczych i pięć największych firm produkcyjnych z udziałem kapitału zagranicznego zaliczanych jest do sektora globalnego, który kontroluje ponad 2/3 naszego rynku krajowego. Są to takie firmy, jak: Unilever Polska SA, Nestle Polska, G.K. Belvedere, Master Foods Polska, G.K. Sokołów, Indyk-Pol SA, Star Foods SA. W branży browarniczej są to trzy wiodące firmy: Kompania Piwowarska SA Poznań, G.K. Żywiec z większością pakietem Heinekena oraz G.K. Carlsberg Polska SA. Dystrybucja artykułów rolno-spożywczych przy udziale wiodących w Europie wielonarodowych firm jest realizowana w sieci supermarketów takich, jak: Metro AG (Niemcy), Carrefour (Francja), Tesco (Wielka Brytania), Biedronka (Portugalia).

Proces globalizacji w agrobiznesie przebiega w zróżnicowany sposób w poszczególnych jego ogniach. W rolnictwie najwolniej i pośrednio poprzez oddziaływanie na jego otoczenie, a więc rynek, technologie, innowacje, postęp bio-

logiczny, zarządzanie. Integracja europejska i dostęp do funduszy pomocowych UE, wspólna polityka rolna jest głównym elementem w przyspieszeniu przemian na drodze modernizacji i gospodarstw w kierunku wielkotowarowych, a tym samym bardziej konkurencyjnych podmiotów gospodarczych. Restrukturyzacja ma za zadanie wykorzystanie możliwości wsi i rolnictwa w wielofunkcyjnym ich rozwoju, zwłaszcza w podniesieniu dochodów i zatrudnienia w rolnictwie (usługi, rzemiosło, turystyka wiejska, agroturystyka).

Przemysł rolno-spożywczy w procesie globalizacji podlega najdynamiczniej przemianom, stając się nowoczesnym i konkurencyjnym ogniwem polskiego agrobiznesu. Zajmuje ważne i liczące się miejsce w gospodarce narodowej, tworzeniu dochodu narodowego, produkcji żywności ekologicznej i eksporcie rolno-spożywczym.

Obrót towarowy na rynkach rolno-spożywczych odgrywa istotną rolę w zaspokajaniu najważniejszych, bo podstawowych potrzeb bytowych społeczeństwa w osiąganiu dobrobytu społecznego. Nie mniej ważny pozostaje obrót żywnością na rynkach światowych, głównie poprzez eksport rolno-spożywczy. Wstąpienie Polski do UE przyniosło wręcz spektakularne korzyści płynące z handlu zagranicznego (łącznie z krajami UE), o czym świadczy uzyskanie dodatkowego salda obrotów produktami rolno-spożywczymi. Na liście rankingowej największych przedsiębiorstw-eksporterów, działających w agrobiznesie, znajdują się firmy z udziałem kapitału zagranicznego, jak: Master Foods Polska, Unilever Polska, Danone, a zwłaszcza grupy kapitałowe przemysłu browarniczego, oraz handlu zagranicznego (Animex SA).

Bibliografia

1. Adamowicz W. 2005. *Globalizacja a procesy rozwoju rolnictwa*. „Roczniki Naukowe”. Warszawa; Poznań; Bydgoszcz: SERiA, T. VII, z. 8.
2. Błaszczak A. 2007. *Sprzedaż. Wyniki ekspansji w Azji*. „Rzeczpospolita” Rynek i firmy, Nr 50.
3. Grzełak A. 2002. *Globalizacja a rolnictwo*. W: *Agrobiznes 2002. Przemiany w agrobiznesie i obszarach wiejskich oraz ich następstwa*. Wrocław: Wydawnictwo AE. „Prace Naukowe”, T. 1.
4. Jaworska M. 2005. *Pozycja międzynarodowa głównych eksporterów artykułów rolniczych*. „Roczniki Naukowe” SERiA, T. VII, z. 7.
5. Kapusta F. 2001. *Teoria agrobiznesu*. T. 1. Wrocław: AE.
6. Lipiński M. 2005. *ARR — administrowanie mechanizmami handlowymi WPR*. „Biuletyn Informacyjny” ARR, Nr 9.
7. *Lista 300 najlepszych gospodarstw rolnych w 2005 r.* „Nowe Życie Gospodarcze”. Dodatek, 2006, Nr 22.
8. Łopaciuk W. 2005. *Eksport polskich produktów rolno-spożywczych*, „Biuletyn Informacyjny” ARR, Nr 9.
9. Mazurkiewicz P. 2007. *Boom na zdrową żywność*. „Rzeczpospolita” Rynki i firmy, Nr 41.
10. Milewski M. 2005. *Procesy globalizacji i ich oddziaływanie na kierunki rozwoju agrobiznesu w Polsce*. W: *Kwestia agrarna w Polsce i na świecie*. Warszawa: SGGW.

11. Plewa J. 2006. *Wspólna polityka rolna*. „Nowe Życie Gospodarcze” Nr 1.
12. Pięćsetka „Polityki” Dodatek 2006, Nr 16.
13. *Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich 2005*. Warszawa: GUS.
14. Ryłko A. 2005. *Polski handel artykułami rolno-spożywczymi z UE w latach 1981—2003*. W: *Kwestia agrarna w Polsce i na świecie*. Warszawa: SGGW.
15. Siekierski J. 2002. *Liberalizacja handlu polskimi artykułami rolno-spożywczymi w procesie integracji europejskiej*. W: *Gospodarka Polski na przełomie wieków*. Kraków: PTE O/Kraków.
16. Siekierski J. 2002a. *Rolnictwo i wieś polska wobec współczesnych wyzwań rozwojowych i integracyjnych*. Tarnów: MWSE.
17. Siekierski J. 2006. *Globalne uwarunkowania rynku rolnego w Polsce*. „Roczniki Naukowe”. Warszawa; Poznań: SERiA, T. VII, z. 2, s. 202—213.
18. Siekierski J. 2006a. *Pozycja konkurencyjna przedsiębiorstw działających w agrobiznesie 2006*. „Zeszyty Naukowe Akademii Podlaskiej”. Seria: Ekonomika i Organizacja Rolnictwa. Siedlce, Nr 72—73.
19. Siekierski J., Popławski Ł. 2005. *Sielskie gospodarstwo Polski w umowach globalizacji światowej ekonomii*. W: *Switowe sielskie gospodarstwo w globalizowanej ekonomii*. Lwów: Narodowy Uniwersytet.
20. Siekierski J., Popławski Ł. 2006. *Globalisation Process in Polish Agrobusiness*. W: *Economic science for rural development. Proceedings of the international scientific conference — Łotwa, Ryga — Jelgava*, No 10.
21. Sznajder M. 2002. *Teoria globalizacji i jej odniesienie do światowego sektora gospodarki żywnościowej*. „Roczniki Naukowe”. SERiA, T. IV, z. 1.
22. Szymański W. 2003. *Globalizacyjne uwarunkowania integracji z Unią Europejską*. „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej”, Nr 3.
23. Świetlik K. 2007. *Popyt na żywność w latach 2005—2006*. „Biuletyn Informacyjny” ARR, Nr 2.
24. Wilkin J. 2001. *Polskie rolnictwo wobec procesu globalizacji*. „Roczniki Naukowe” SERiA, T. III, z. 1.
25. Woś A. 2005. *Interwencjonizm państwowy i globalizacja w polityce rolnej*. „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej”, Nr 4.
26. Żyżyński J. 2004. *Globalizacja — iluzje, obszary i szanse*. „Ekonomista”, Nr 1.

Streszczenie

W artykule przedstawiono dokonujący się współcześnie proces globalizacji i jego odniesienia do światowego agrobiznesu. Wskazano na szczególną rolę Światowej Organizacji Handlu (WTO) w uprawianiu polityki globalizacji, która w najszerszym zakresie odnosi się do liberalizacji stosunków międzynarodowych i realizacji neoliberalnych koncepcji gospodarczych.

Proces i polityka globalizacyjna obejmują wszystkie dziedziny życia gospodarczego, a więc dotyczą także agrobiznesu we wszystkich jego ogniach. Najwolniej globalizacja postępuje w rolnictwie polskim, obszerniej już w przetwórstwie rolno-spożywczym, najszerzej w handlu rolno-spożywczym, zwłaszcza zagranicznym. Świadczą o tym rozmiary i dynamika polskiego eksportu artykułów rolno-spożywczych.

Słowa kluczowe

globalizacja, integracja, agrobiznes, Światowa Organizacja Handlu (WTO)

The Effect of Globalization Process and Policy on Agribusiness in Poland

Summary

The article presents a currently occurring globalization process and its references to the world agribusiness. The role of the World Trade Organization in implementation of globalization policy has been highlighted, which in its widest range refers to liberalization of international relations and realization of neoliberal economic conceptions.

The process and globalization policy comprise all spheres of economic life, therefore they also concern all links of agribusiness. The globalization progress is the slowest in Polish agriculture; it is more advanced in agric-food industries and comprises the widest areas of agric-food trade, particularly the foreign trade. It is proved by the scope and dynamics of Polish agric-food product exports.

Key words

globalization, integration, agribusiness, World Trade Organization (WTO)